

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОГРАМНОЇ ГІПОАЛЕРГЕННОЇ ДІЄТОТЕРАПІЇ ПРИ АТОПІЧНОМУ ДЕРМАТИТІ У ДІТЕЙ ГРУДНОГО ВІКУ

Протягом останніх десятиліть у світі відмічається неухильне зростання поширеності алергічної патології серед дітей [1].

Так у наш час на алергічні захворювання (АЗ) страждає 25-30% дитячої популяції [2].

Водночас спостерігається значне їх «помолодження» (зсування термінів дебюту на більш ранній вік) і тенденція до почастищення тяжких клінічних форм [3].

Дослідження, проведені протягом останніх 10 років, свідчать, що в Україні близько чверті дітей раннього віку мають прояви atopії [4]. Клінічні прояви алергічних захворювань, зокрема atopічного дерматиту (АД), у дітей раннього віку, як правило, пов'язані з харчовою алергією (ХА) [5,6], поширеність якої сягає 3-8% у немовлят та 1-3% серед підлітків і дорослих [7].

Харчовими алергенами переважно виступають білкові сполуки, які після проходження через шлунок і кишки повністю не перетравилися. Показано, що приблизно 2% усіх протеїнів їжі (приблизно 50-100 г/добу) досягають слизової оболонки кишок у незміненому стані, що є необхідним для генерації імунологічної толерантності та становлення нормальної імунної відповіді. Проте через низку обставин (ушкодження слизових бар'єрів кишок уповільнення становлення мікробіоценозу кишок, вплив зовнішніх стимулів у дітей із генетичною схильністю до atopічних реакцій) виникають патологічні імунні відповіді, які при ХА поділяють на ІgE-опосередковані та ІgE-незалежні [8].

Саме з гіперчутливістю до алергенів їжі пов'язані також клінічні прояви ХА у вигляді ІgE-опосередкованих,

ІgE-незалежних та змішаних реакцій гіперчутливості. Так шлунково-кишкові симптоми представлені симптомами орального алергічного синдрому, гастроінтестинальної анафілаксії, у вигляді свербіжів і набряку губ чи язика, свербіжів та/або відчуття закладеності в горлі, нудоти, спастичного болю в животі, блювоти, діареї та мелени [9]. Шкірні симптоми ХА охоплюють генералізований свербіж, еритематозний висип або гіперемію, уртикарії, набряк Квінке та кропив'янку. Типові респіраторні симптоми включають алергічний ринокон'юнктивіт, еритему кон'юнктив і слюзотечу; закладеність, свербіж і гіперемію носа, ринорею і чхання; набряк гортані зі стридором, «стаккато»-кашель, захриплість голосу, а також симптоми бронхіальної астми, тобто задишку, кашель і візінг [10].

Найчастіше харчова алергія дебютує у перші 2 роки життя, у ранньому віці її частота сягає 6-8% [11], хоча епідеміологічні дані у різних країнах світу значно відрізняються [12,13]. Загально визнаними патогенетичними механізмами переважно більшості випадків АД є імунологічні реакції негайного типу, тобто ІgE-опосередковані (atopічні) імунопатологічні реакції. Разом із тим, у середньому від 10 до 30% хворих страждають на АД, патогенез якого відповідає механізмам клітинно-опосередкованих реакцій гіперчутливості (IV тип реакцій за Gell і Coombs), що асоціюють із підвищеним вмістом імуноглобулінів класу G і не супроводжуються підвищенням вмісту ІgE в сироватці крові.

Вважають, що найчастіше в грудних дітей алергічні реакції розвиваються у разі потрапляння в молоко матері антигенів коров'ячого молока, яйця, пшениці, сої, арахісу, горіхів, риби

[14], проте через наявність у грудному молоці факторів, які запобігають розвиткові алергії (ІgA, TGF- β , довголанцюгові поліненасичені жирні кислоти), загально визнаними є рекомендації щодо збереження природного вигодування до 6 місячного віку [15] на тлі гіпоалергенного харчування матері. Водночас Кокранівський огляд містить доказові дані щодо відсутності статистично вірогідного зниження частоти ХА та інших atopічних захворювань за наявності елімінаційних дієт у вагітних і матерів-годувальниць [16].

У разі неможливості грудного вигодування через низку певних чинників у дітей, які мають схильність до atopічних захворювань, а також немовлят із клінічними проявами atopії, постає завдання вибору оптимального замітника грудного молока, виходячи з того, що найчастіше алергічна гіперчутливість у немовлят розвивається на білки коров'ячого молока (БКМ). У зв'язку з цим роль раціонального харчування в профілактиці atopії у дітей тяжко переоцінити [17; 18]. Разом із тим, за нескладності даного завдання в умовах насичення ринку гіпоалергенними сумішами, питання вигодування таких дітей, з наукової точки зору, залишається дискусійним і на сьогодні «глибокі» та «часткові» гідролізати постійно «конкурують» за споживача. При цьому слід враховувати, що суміші з частковим гідролізом використовуються тільки для профілактики ХА до БКМ, а з глибоким гідролізом - також для лікування [18].

Пошуки найбільш оптимальних сумішей для вигодування дітей із АД та алергією до БКМ примусили нас зупинити увагу на можливості досягти оптимального результату щодо зменшення клінічних проявів захворювання та рівня сенсibili-

зації до БКМ при одночасному відновленні толерантності до останніх. Сьогодні такі можливості дає лише програмне гіпоалергенне харчування продуктами виробника HiPP - «HiPP HA1» і «HiPP HA2».

Суміш «HiPP HA1» містить глибоко розщеплений сироватковий білок, що максимально знижує можливість сенсibilізації. Дану суміш варто призначати дітям будь-якого віку з клінічними проявами ХА до БКМ, оскільки молекулярну масу більше 20 кДа, що асоціює з ХА, мають менше 0,1 % білків, а масу менше 5 кДа - більше 99,3 % усіх протеїнів (у т.ч. < 1 кД - 72,3% білків). До інших переваг продукту варто віднести зменшену кількість лактози (68%), низьку осмолярність (263 мОсм/л) та збагачення комбінацією пробіотиків-лактобактерій та пребіотиків - галактоолігосахаридів [22].

Суміш «HiPP HA2» містить частково розщеплений сироватковий білок: близько 90% пептидів мають молекулярну масу менше 5 кДа і близько 7% - 5-20 кДа, що сприяє зниженню ступеня сенсibilізації з одночасним напрацюванням механізмів орально індукованої толерантності до БКМ ("харчового звикання"). Суміш є наступним етапом у програмі лікувально-профілактичного харчування немовлят, призначається після 6 місяців життя дітям після попереднього лікувального продукту «HiPP HA1» на тлі стихання клінічних проявів АД, а також для профілактики ХА у дітей із високим її ризиком на тлі спадкової схильності. Дана суміш також містить знижену кількість лактози (62%), низьку осмолярність 242 мОсм/л і комбінацію пробіотиків - лактобактерій із пребіотиками - галактолігосахаридами.

При програмному і послідовному використанні (спочатку «HiPP HA1» - глибокий гідролізат, а потім - «HiPP HA2» - частковий гідролізат) дані продукти не лише сприяють нормалізації клінічної картини у хворих на ХА немовлят, але й виробленню орально індукованої толерантності до БКМ, що в подальшому дозволяє дітям нормально сприймати молочні продукти.

Нами вивчалась ефективність використання програмної дієтотерапії за допомогою лікувально-

профілактичних гіпоалергенних сумішей виробництва HiPP у дітей грудного віку з atopічним дерматитом та гіперчутливістю до білків коров'ячого молока.

Упродовж 2 місяців під спостереженням була 31 дитина грудного віку на штучному вигодовуванні з клінічними проявами atopічного дерматиту. **До I групи (основної) увійшов 21 хворий, якому призначалася програмна гіпоалергенна дієтотерапія сумішами «HiPP HA1» та «HiPP HA2» (згідно віку та тяжкості проявів АД).** Так у разі легких проявів ХА призначали суміш «HiPP HA1» до зникнення клінічних проявів atopічного дерматиту та досягнення 6-місячного віку, а при середньотяжких проявах ХА даний продукт отримували незалежно від віку. Після нормалізації клінічної картини та/або досягнення немовлятами 6-місячного віку наступною призначалася суміш «HiPP HA2» з частковим гідролізом білка з метою створення орально індукованої толерантності та профілактики ХА.

До II групи (група порівняння) увійшли 10 немовлят, яким призначали гіпоалергенні суміші інших виробників (за вибором батьків). За основними вагомими клінічними показниками групи були зіставлені, а наявні окремі відмінності не впливали на одержані результати і мали випадковий характер.

Робота була виконана відповідно до вимог до рандомізованого порівняльного дослідження у паралельних групах за методом «випадок-контроль». Клінічний діагноз АД верифікували на підставі стандартних діагностичних критеріїв [23], а ступінь тяжкості шкірних проявів встановлювали за шкалою EASI [24; 25].

Комплексне обстеження передбачало детальне вивчення індивідуального і сімейного алергологічного анамнезу, клінічну оцінку динаміки змін на шкірі за шкалою EASI, **визначення рівня загального IgE (за допомогою твердофазного імуноферментного аналізу (реагенти «Диагностические системы», РФ), алергенспецифічних IgE-антитіл (IgE-AT) до білків коров'ячого молока (твердофазним двостадійним ІФА із застосуванням спеціальних тест-систем фірми Allergopharma (Німеччина), а також бактеріологічний посів випорожнень з наступною оцінкою кіль-**

кісного і якісного складу. Комплекс обстежень повторювали двічі: на початку дослідження і не раніше, ніж через 2 місяці після переведення дитини на вигодовування гіпоалергенними сумішами. Отримані результати аналізували за допомогою методів варіаційної статистики з використанням статистичної програми StatSoft Statistica v5.0.

Серед особливостей сімейного алергологічного анамнезу були встановлені, з одного боку, відсутність atopічних захворювань у кожній третій родині (33 %) в основній та групі порівняння (30 %), а з іншого - майже дворазове перевищення серед дітей основної групи випадків, коли траплялася обтяженість алергологічного сімейного анамнезу на atopічні захворювання за обома батьківськими родоводами.

Atopічне ураження шкіри у дітей мало характер папулозних висипань або локалізованої еритеми, на тлі якої виникали еритематозно-сквамозні плями, дрібнопластинчасте лущення. Перебіг процесу мав хвилеподібний характер. Висипання ексудативного гостро- та підгостро-запального характеру переважно локалізувалися на обличчі, згинальних і розгинальних поверхнях кінцівок навколо великих суглобів та шії.

В процесі спостереження проводилась динамічна оцінка шкірних змін за шкалою EASI. Так, в основній групі сума балів EASI до початку дієтотерапії була $12,6 \pm 2,6$, через 2 місяці - $5,7 \pm 0,96$, у групі порівняння - відповідно $3,8 \pm 1,12$ та $2,3 \pm 0,66$, тобто середня бальна оцінка в дітей основної групи зменшилася більше ніж удвічі, тоді як у групі порівняння - лише в 1,7 раза.

Гастроінтестинальні розлади, які є типовими клінічними проявами харчової алергії та можуть розглядатися як місцева реакція на антигени, що надходять ентерально, мали місце у переважній більшості пацієнтів груп порівняння і статистично вірогідно між собою не різнилися. Переважали функціональні розлади - настирливі зригування, блювання, кишкові кольки, функціональні закрепи, розріджені випорожнення.

Під впливом гіпоалергенної дієтотерапії відбулися позитивні зрушення у показниках діяльності

**Рівень загального IgE та специфічного IgE до білків коров'ячого молока (МО/мл)
в сироватці крові дітей груп порівняння на фоні дієтотерапії**

Основна група	21	208,95±74,22 (95%ДІ 53,02-364,88)	51,77±8,96 (95%ДІ 32,76-70,76)	8,05±1,54 (95%ДІ 4,81-11,29)	2,31±0,8 (95%ДІ 0,62-4,0)
Група порівняння	10	371,0±137,35 (95%ДІ 60,29-681,71)	554,0±141,75 (95%ДІ 233,35-874,65)	2,59±0,83 (95%ДІ 0,7-4,48)	3,15±1,36 (95%ДІ 0,07-6,23)
P		>0,05	<0,05	<0,05	>0,05

Примітка: P- критерій Стюдента між групами порівняння; ДІ - довірчий інтервал

травного каналу, проте найбільш яскравою виявилася позитивна динаміка у представників основної клінічної групи, які отримували програмну гіпоалергенну дієтотерапію. Так, у 71,5% дітей основної групи та лише у 30% представників групи порівняння відбулася нормалізація випорожнень, у 52,4% і у 20% хворих відповідно зникли кишкові кольки, а здуття живота перестало турбувати 57,1% хворих основної і тільки 30% дітей групи порівняння.

Зміни нормального видового складу і популяційного рівня мікрофлори кишок (за даними бактеріологічних посівів випорожнень) мали місце у 55% дітей основної групи та 60% представників групи порівняння. Зниження кількості біфідобактерій траплялося у 25% та 40% хворих, а лактобактерій - у 60% та 80% пацієнтів відповідно. В основній групі дисбіоз кишок I ступеня відмічено у 36,4% дітей, II ступеня - у 18,2% і III ступеня - у 45,4% хворих. У групі порівняння у 33,3% відмічено дисбіотичні зміни мікрофлори кишок II ступеня тяжкості, а у решти 66,6% - зміни, що відповідали III ступеню тяжкості.

Після завершення 2-місячної дієтотерапії у жодної дитини не встановлено діагноз дисбіозу кишок, що підкреслювало тісний зв'язок між ХА та дисбіотичними змінами кишок. Проте неповні гідролізати виявилися менш ефективною елімінаційною дієтою порівняно з програмним використанням сумішей «HiPP HA1» та «HiPP HA2».

Щодо показників сироваткового вмісту загального і специфічного до БКМ IgE у дітей груп порівняння, то вони наведені у таблиці.

Отже, за допомогою програмної гіпоалергенної дієтотерапії продуктами «HiPP HA1» та «HiPP HA2» в основній групі дітей досягнуте вірогідне зменшення вмісту загального і специфічного до БКМ IgE, яке було статистично більш значущим, ніж у групі порівняння.

Програмна гіпоалергенна дієтотерапія в основній групі дозволила досягти **зменшення у 3 рази частки дітей із показником загального IgE більше 100 МО/мл** й одночасно підвищити на 25% кількість хворих із вмістом загального IgE менше 100 МО/мл.

Також в основній групі спостерігалось **зменшення у 7,4 рази числа хворих із вмістом специфічного до БКМ IgE більше 5 МО/мл** та збільшення у 7,8 рази частки немовлят із вмістом специфічного до БКМ IgE менше 1,5 МО/мл.

Усе зазначене вище дозволяє запропонувати такі рекомендації щодо використання програмної дієтотерапії у немовлят з atopічним дерматитом та алергією до білків коров'ячого молока.

1. Гіпоалергенна суміш «HiPP HA1» рекомендована як стартова суміш для вигодовування дітей з алергією на білки коров'ячого молока легкого і середнього ступеня тяжкості у будь-якому віці на першому році життя, починаючи

(за необхідності) з перших днів життя, та впродовж необхідного терміну для стабілізації клінічного ефекту і стихання проявів atopічного дерматиту і гастроінтестинальних порушень. Даний продукт також доцільно використовувати з метою профілактики харчової алергії в перші 6 місяців життя у немовлят з групи ризику щодо розвитку гіперчутливості до білків молока з обтяженим сімейним алергологічним анамнезом.

2. Гіпоалергенну суміш «HiPP HA2» потрібно використовувати для подальшого вигодовування немовлят з 6-місячного віку, які після використання суміші «HiPP HA1» вже не мають клінічних проявів харчової алергії до БКМ, а також для її профілактики дітям з 6-місячного віку за наявності обтяженого алергологічного анамнезу.

3. Не існує потреби у додатковому використанні пробіотиків та пребіотиків для нормалізації видового складу і популяційного рівня мікрофлори кишок у немовлят з atopічним дерматитом на тлі гіпоалергенної програмної дієтотерапії гіпоалергенними сумішами «HiPP HA1» та «HiPP HA2» упродовж щонайменше 2-х місяців.

Список літератури
знаходиться в редакції